

УДК 811.11 37

ВЗАЄМОДІЯ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ СТИЛІВ ПІД ЧАС ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВИХ ТЕКСТІВ АНГЛОМОВНИХ ЗМІ

**Воронова З.Ю., к. філол. н., доцент,
завідувач кафедри перекладу
Дніпровський державний технічний університет**

У статті проаналізовані особливості газетно-інформаційного та наукового функціональних стилів, причини та результати їхньої взаємодії, висвітлені питання їх відтворення в перекладі, вивчені роботи лінгвістів на тему функціональної стилістики, стилістики газетного мовлення та взаємодії функціональних стилів.

Ключові слова: стилістика, функціональний стиль, заголовок, ЗМІ, науковий стиль, взаємодія стилів.

В статье проанализированы особенности газетно-информационного и научного функциональных стилей, причины и результаты их взаимодействия, освещены вопросы их воспроизведения в переводе, изучены работы лингвистов на тему функциональной стилистики, стилистики газетной речи и взаимодействия функциональных стилей.

Ключевые слова: стилистика, функциональный стиль, заголовок, СМИ, научный стиль, взаимодействие стилей.

Voronova Z.Yu. INTERACTION OF FUNCTIONAL STYLES IN TRANSITION OF SCIENTIFIC TEXTS OF ENGLISH MEDIA

The features of the newspaper-information and scientific functional styles, the causes and results of their interaction is under analysis. The article presents of their reproduction in translation, studies the work of linguists on the topic of functional stylistics, stylistics of newspaper and interaction of functional styles.

Key words: stylistics, functional style, headline, media, scientific style, interaction of styles.

Постановка проблеми. З усіх функціональних стилів, які досліджуються сучасною лінгвістикою, чітко виділяється публіцистичний стиль. Як відомо, погляди лінгвістів щодо цього поняття суттєво різняться, а саме: іноді пропонується виділяти не газетний, а інформаційний стиль, що може використовуватися в газеті, на радіо й телебаченні. Його також називають стилем масової комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато лінгвістів і філологів розглядають стилістичну специфіку ЗМІ по-різному, зокрема, І.В. Арнольд ототожнює стиль масової комунікації з газетним стилем, Ю.М. Скребнев розглядає його як один із різновидів газетного стилю, І.Г. Гальперін трактує це поняття як поєднання газетного, ораторського стилів і стилю есе. Питання функціональної стилістики викладене в окремих статтях А.М. Пешковського, Г.О. Винокура, М.Н. Кожині, О.Б. Сиротиніної.

Подальший розвиток функціональна стилістика в сучасних умовах одержала в роботах В.Г. Костомарова, А.І. Горшкова, Д.Н. Шмельова, С.С. Хромова. Таким чином, прикладами газетно-інформаційного стилю можуть виступати тексти різних жанрів, як монологічні, так і діалогічні за формою: журнальні статті, соціально-політичні есе, публічні виступи, політичні дебати.

Постановка завдання. Мета статті зумовлена тим, що проблема перекладознавчого дослідження системи функціональних стилів перебуває у стані безперервного розвитку. Самі стилі відособлені в різному ступені: межі деяких із них визначити нелегко, а стилі як такі важко відокремити від жанрів.

Окреслення основної проблеми, що розглядається у статті, визначає в якості мети дослідження особливостей газетно-інформаційного та наукового-функціонального стилів, причин і результатів їх взаємодії висвітлення питання їх відтворення в перекладі, що зумовлює такі завдання: розглянути особливості функціональних стилів (наукового та газетно-інформаційного); виявити причини та форми їхньої взаємодії; вивчити особливості функціонування наукового тексту на сторінках англomовної преси.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній лінгвістиці на передній план функціональна стилістика висуває завдання об'єктивного дослідження природного функціонування мовлення, різних його типів і різновидів, тобто вона вивчає діалектику мови в мовленні. Спираючись на фонологію, орфоepію, лексикологію й граматику, стилістика визначає свідоме використання їхніх законів; визначає, наскільки засоби мови, що відповідають її нормам, від-

повідують цілям і сфері спілкування; учить чітко і яскраво передавати думку, вибираючи з декількох однорідних мовних одиниць, близьких або тотожних за значенням, такі, що відрізняються певними відтінками. Мовні норми встановлюються при цьому диференційовано для кожного стилю й визначаються на базі вивчення мовного матеріалу, що реалізує саме цей стиль.

Ураховуючи думку про первинність змісту, функціональна стилістика, що витікає з досліджень Д.Н. Шмельова [1] і В.Г. Костомарова [2], розглядає стиль як змістовну форму. Стили тому й формуються в мові, що усвідомлюється специфіка змістовної сторони кожної сфери спілкування, пов'язаної з певним видом діяльності (біосоціальної, перетворювальної, гносеологічної, естетичної, комунікативної та ін.), і розробляються на практиці ті комплекси форм і функцій, які слугують для вираження найбільш повного змісту в певній сфері.

Деякі лінгвісти (І.Р. Гальперін, І.В. Арнольд) вважають газетний стиль повноправним і незалежним, а інші (В.О. Коваль, М.С. Зарицький) доводять його повну залежність від публіцистичного стилю [3; 4; 5; 6].

Основні риси газетного мовлення (економія мовних засобів, лаконічність викладення за інформативної насиченості, добір мовних засобів із установкою на їхню зрозумілість, наявність суспільно-політичної лексики й фразеології, переосмислення лексики інших стилів (наприклад, термінологічної лексики) для цілей публіцистики, використання характерних для цього стилю мовних стереотипів, кліше, жанрове розмаїття мовних засобів: багатозначні слова, ресурси словотвору (авторські неологізми), емоційно-експресивна лексика, сполучення рис публіцистичного стилю з рисами інших стилів (наукового, офіційно-ділового, літературно-художнього, розмовного)) зумовлені розмаїттям тематики й жанрів.

Значну частину лексики газетного стилю становлять загальнолітературні слова й різні терміни науки, військової справи, мистецтва, спорту; і ті, й інші у відповідному контексті можуть переосмислюватися й здобувати публіцистичну забарвленість: *unemployment rate* – норма безробіття, *welfare support* – підтримка добробуту, *socially unprotected class* – соціально незахищений клас; *arena political struggle*, *army of the unemployed*, *struggle against terrorism*, *military units*, *oligarchy*, *media*, *peace*.

Для кожного функціонального стилю є своя система норм, що можуть свідомо або

несвідомо порушуватися, замінятися нормами, характерними для іншого функціонального стилю. Навмисне порушення норм того чи іншого стилю пов'язане з певними цілями адресанта.

Взаємодія є об'єктивним процесом, у якому беруть участь усі без винятку об'єкти дійсності, вона має різноманітні форми прояву. У системі функціональних стилів істотну роль відіграє взаємодія протиставлених за своїми ознаками книжково-письмових і усно-розмовних мовних засобів. Це глобальне протиставлення припускає розгляд «близьких, співвідносних, рівнобіжних або синонімічних засобів вираження більш-менш однорідного значення» [7, с. 12–13] із погляду їхньої функціональної диференціації.

Як зазначалося вище, між стилями немає чітких меж, як і між жанрами, типовими для того чи іншого функціонального типу чи стилю мови. Можна виділити ядро типових мовних засобів (лексичних, синтаксичних, словотворчих) для того чи іншого стилю, визначити їхню специфіку, однак межі між функціональними різновидами мови розмиті. Важко встановити чіткі ряди синонімічних засобів, що виступають яскравими маркерами різних типів мови. Будь-яке слово, зворот може ввійти в інший стиль, але з іншою функцією інформації, виразності, образності, синонімічності, соціального завдання, що становить певні труднощі для перекладу [7].

Публіцистика – це така сфера мови, де можуть своєрідно переплітатися й вступати у взаємодію багато особливостей наукового й офіційно-ділового стилів, з одного боку, і розмовної мови й мови художньої літератури – з іншого.

Є, наприклад, досить поширена думка, що мова англійської газети (як і всякої іншої) характеризується стильовою різноманітністю, що взагалі не можна говорити про єдиний газетний стиль і що будь-які матеріали на наукові теми, які ми бачимо на сторінках газети, являють собою приклади наукового стилю [8]. Залишаючи осторонь питання про стильовий статус мови англійської газети, спробуємо розібратися, чи завжди текст, змістом якого є наукова проблематика, залишається у сфері власне наукового викладення й може бути без коливань віднесений до стилю наукової прози англійської мови й чи досить однієї змістовно-тематичної ознаки й деяких лексичних прикмет для ідентифікації функціонального стилю. Факти мови свідчать про те, що, потрапляючи на сторінки

газети, науковий матеріал англійською мовою зазнає досить істотних змін, не кажучи вже про короткі газетні повідомлення на наукові теми, що за винятком тематичної близькості часто нічого спільного зі зразками наукового стилю не мають, значно відрізняються від останніх і більш ґрунтовних повідомлень і статей у спеціальних наукових рубриках, таких, наприклад, як «Health» в англійській газеті «The New York Times». Матеріали цієї рубрики зазвичай містять інформацію зі спеціальних наукових і серйозних науково-популярних англійських і американських журналів, і в переробленому, скороченому та полегшеному виді така інформація передається читачам газети. У цьому можна переконатися, порівнявши зразки рубрики «Health» з їхніми джерелами.

Так, наприклад, у статті «Prostate Cancer», написаної за матеріалами інтернет-видань «The New York Times» [9] і «Science Daily» [10], а саме двох статей, «F.D.A. Approves 'Vaccine' to Fight Prostate Cancer» і «New Tool to Help Study Prostate Cancer Developed», повідомляється про виявлення нових ліків для боротьби з раком передміхурової залози. Але якщо у статтях із зазначених журналів увага концентрується саме на науковій проблемі, на суті методу, його науковому обґрунтуванні й детальному описі, то в газетній статті порівняно скупі зведення про сутність дослідження даються на тлі факторів соціального порядку, таких, як продовження життя хворих на рак під час клінічного лікування, діяльність наукових організацій по боротьбі з хворобою.

Переконливим проявом адаптації наукового змісту до стильової традиції мови англійської газети є статті з окремих суто наукових питань, що друкуються на сторінках англійських газет. При цьому тут ідеться не про репортерські повідомлення, про які-небудь явища чи події у сфері науки й навіть не про публікації типу «Health» у «The New York Times», а саме про статті на наукові теми, ідентифіковані як такі. Проаналізуємо, наприклад, статтю «Promising New Drug Target for Alzheimer's Disease», опубліковану в спеціальному великому розділі «Health» інтернет-видання «Science Daily».

Під час прочитання частини газетного тексту ми бачимо численні медичні терміни, а наукова сутність змісту статті з перших же рядків не викликає сумнівів. Саме наукові терміни в тексті й наукові референти, що безпомилково вгадуються за текстом, створюють ілюзію того, що ми маємо справу

зі справжнім науковим текстом, а це обов'язково треба враховувати під час перекладу. Але, мабуть, цим і вичерпуються прикмети, на підставі яких текст міг би бути віднесений до наукового стилю. Ми не виявляємо тут наукової «суворості» й академічності, на що можна було б розраховувати в істинно науковому тексті, проте знаходимо деякі явища, у принципі невластиві науковій прозі. Трапляються, наприклад, популярні розшифровки термінів і номенклатурних назв: *amyloid-beta* – бета-амілоїд; *dementia patient* – пацієнт із розумовими відхиленнями, *AMPA receptor* – іонотропний рецептор глутамата, який селективно зв'язує альфа-амінометилізоксазолпропіонову кислоту; *neuron function* – функції нервових клітин [11].

Як було зазначено вище, образність сама по собі науковому стилю не протипоказана, але функції в неї своєрідні. Тут же образні засоби служать скоріше цілям пошквалювання сухої наукової матерії, хоча й сприяють більш наочному сприйняттю. Тому як джерело образності й обирається сфера, досить добре відома сучасному читачеві газети, широко представлена на сторінках газет.

Однак найвиразніше явище стильової адаптації (перероблення стороннього змісту відповідно до вад і норм стилю-адаптера) виявляється тут на рівні тексту. Окремі лексичні характеристики наукового стилю в наведеній статті досить чітко проглядаються, що ж стосується синтаксичних і композиційних параметрів наукової прози, то вони майже відсутні. Стаття побудована на класичному журналістському принципі так званої перевернутої піраміди: заголовок (основне в стислій формі), абзац, що вводить («*lead in*» – коротко про все найважливіше), розвиваючі абзаци (деталізація за конкретними лініями).

Цих мовних фактів досить, щоб переконатися в тому, що науковий зміст, який ліг в основу статті в газеті, точніше, його вербальне оформлення, зазнав значних змін, трансформувався й адаптувався до стильових норм функціонального газетного стилю. І так відбувається завжди. Науковий зміст, регулярно втілюваний у стилі наукової прози в належну йому форму наукового викладу, потрапляючи на сторінки газети, неминуче втрачає цю форму, видозмінюючи її відповідно до вимог газетного стилю, у результаті чого виникають гібридні утворення, подібних яким, очевидно, узагалі чимало на стиках взаємодіючих стилів. І це зіткнення породжує певні форми стильової взаємодії й вза-

емопроникнення; при всій своїй конкретній варіативній мінливості вони характеризуються певним ступенем інваріантної стабільності. Іншими словами, можна з упевненістю говорити про те, що механізм породження текстових утворень на грані стилів не є хаотичним і довільним, як це здається на перший погляд; у ньому можна побачити певні закономірності.

Перше, із чим стикається читач, – це, звісно, заголовок. Переклад заголовка можна вважати окремою проблемою перекладознавства, від вирішення якої залежить доля всього тексту, який перекладається в іншій культурі. Слід відзначити, що під час перекладу заголовків газетних статей перекладачеві недостатньо лише перекласти їх на іншу мову, потрібно й зберегти основну функцію заголовка – привернути увагу людини до проблеми, яка розкривається у статті, заінтригувати чи спонукати до ознайомлення з нею.

Для кращого розуміння та перекладу заголовка потрібне попереднє ознайомлення зі змістом тексту чи статті, особливо якщо заголовки мають у своєму складі елементи образності. Однак випадки неправильно переданих заголовків, коли сам зміст невідомий перекладачу, трапляються дуже часто, а іноді й зовсім залишаються непоміченими.

Журналісти знають, що вибрати заголовок непросто. Написати публікацію – тільки півсправи. Не менш складне завдання – дати заголовок написаному. Справа не тільки в багатстві фантазії автора, але й у його ставленні до викладеного матеріалу.

Аналітичний заголовок до читання газетного матеріалу підготовлює читача до сприйняття ідейного змісту публікації, який розуміється відразу в певному ключі. Звичайно, відчувається суб'єктивна думка автора, його погляд і ставлення до написаного. Ідейний зміст такого заголовка сприймається до знайомства з текстом, читач сприймає заголовок, налаштовується на певну інформацію, формує своє ставлення до події після ознайомлення зі статтею.

Стиль наукової прози прагне до максимальної об'єктивності викладення; наукова праця, як правило, не дає можливості передати настрої автора, його ставлення до читача, оцінку того матеріалу, що викладається. У зв'язку із цим широкого поширення набуває думка про те, що в стилі наукової прози відсутні мовні елементи, що мають емоційність. Однак правильніше було б говорити не про відсутність емоційних елементів, а про те, що

стиль наукової прози тяжіє до мовних засобів, позбавлених емоційного навантаження.

Оскільки наукове викладення тексту використовує насамперед логічні засоби впливу й переконання, формулюється думка про те, що наукова проза завжди нудна й неоригінальна, що автор теоретичної роботи (перш ніж він почне писати книгу) повинен прийняти як неминучий той факт, що його робота буде схожа на всі інші, написані на ту ж або на подібну тему. Прихильники цього погляду говорять, що найменший натяк на емоційність, гіперболічність у висловленні, навіть мінімальна образність можуть зашкодити ясності викладення теми, тому що, як вважає низка учених, поняття, що розчинилося в алегоричному образі, залишає межі науки.

Наявність емоційної оцінки в наукових працях пояснюється низкою причин. Насамперед слід відзначити той факт, що неповторних, ізольованих стилістичних ресурсів у мові немає або майже немає. Як зазначалося вище, стиль наукової прози не замикається в якихось особливих формах мови; замкнутість стилю означає лише, що йому, з одного боку, властиві специфічні мовні засоби, що органічно входять до цього мовного стилю, а з іншого боку – деякі інші мовні засоби, що не є необхідною частиною мовної тканини стилю.

Однією з основних причин, що пояснюють проникнення емоційних елементів у наукову прозу, варто вважати наукову полеміку. В умовах полеміки елементи емоційної лексики мають на меті знизити ті поняття, проти яких спрямований полемічний удар.

Висновки з проведеного дослідження. Науковий текст на сторінках газети має багато менше стилістичних обмежень, ніж, наприклад, текст спеціального підручника. Мова ЗМІ сама по собі більш відкрита, зрозуміла, ніж мова наукової праці, багато в чому завдяки оцінній лексиці автора газетної статті. Унаслідок цього, потрапляючи на сторінки газети, науковий текст стає більш гнучким і легше «впускає» в себе іншостильові вкраплення. Більшість дослідників солідарні в думці, що взаємодія одного стилю з іншим є неминучим й цілком природним явищем для мови як живого організму.

Мова науки не є повністю закритою та консервативною системою, як може здаватися на перший погляд. Навпаки, науковий текст, як і всі інші, піддається значному впливу, буває оцінною й емоційно забарвленою лексикою та багатьма іншими експресивними засо-

бами, особливо коли він потрапляє в газету. Газетний заголовок має свою специфіку. Він живе на газетній сторінці, отже, відбиває характерні риси газети. Багато газетних заголовків у короткій спресованій формі відображають сутність подій, що відбуваються. У значеннєвому відношенні заголовок не можна розглядати як щось окреме від тексту. Заголовок готує до розуміння тексту, а іноді може ставати зрозумілим тільки після прочитання тексту.

Під час перекладу газетного заголовка статті наукової проблематики треба враховувати норми мови перекладу, стилістичне забарвлення, структурний зв'язок заголовка з текстом статті та прагматичну спрямованість.

Після аналізу особливостей використання термінології й емоційно забарвленої лексики в уривках зі статей, узятих із журналу «The Economist», газет «The New York Times», «The Observer», інтернет-видань «Science Daily», «Nature», «The Guardian», було зроблено такі висновки.

1. Спеціальні терміни майже ніколи не використовуються в науковій газетній статті самі по собі; вони або тлумачаться простою, зрозумілою мовою, або пояснюються більш розповсюдженим синонімом.

2. Терміни на газетних сторінках не просто пояснюють певне явище, а ще й відіграють роль діючого експресивного засобу, який справляє враження на читача.

3. Використання експресивно забарвленої лексики в газетному тексті наукового змісту є неминучим, тому що за будь-якою статтею стоїть жива людина зі своєю особистою думкою. Залежно від особистості та темпераменту автора такої лексики може бути більше або менше, але вона буде присутня завжди.

4. Наукова полеміка є головною причиною виникнення емоційності в науковому тексті.

Таким чином, для англомовної наукової статті характерна доволі вільна манера викладення, простіший і зрозуміліший лексикон, використання набагато меншої кількості термінів чи взагалі вони замінюються на свої «побутові» еквіваленти. Отже, наукова мова англомовних ЗМІ більш життєва, антропогенна, зрозуміла, що фахівець-перекладач повинен враховувати під час роботи з газетно-інформаційними науковими текстами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Шмелев Д.Н. Русский язык в его функциональных разновидностях. М., 2005. 168 с.
2. Костомаров В.Г. Наш язык в действии. Очерки современной русской стилистики. М.: Гардарики, 2005. 287 с.
3. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка. Л.: Просвещение, 1990. 300 с.
4. Гальперин И.Р. Очерки по стилистике английского языка. М., Издательство литературы на иностранных языках, 1958. 459 с.
5. Коваль В.О., Коломієць І.І. Стилистика української мови: навч.-метод. посіб. для студ.-філологів вищ. навч. закл. Умань: ПП Жовтий, 2011. 149 с.
6. Зарицький М.С. Стилистика сучасної української мови: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів; Національний технічний ун-т України (КПІ), видавничо-поліграфічний факультет, кафедра видавничої справи та редагування. К.: Парламентське вид-во, 2001. 156 с.
7. Семенов О.М. Культура наукової української мови: навчальний посібник. Київ: ВЦ «Академія», 2010. 216 с.
8. Сычев А.С. Слова качественной оценки в положительных газетных жанрах. Вопросы структуры и функционирования русского языка. Томск, 1994. 230 с.
9. URL: <http://www.nytimes.com>.
10. URL: <http://www.sciencedaily.com>.
11. URL: <http://www.timesonline.co.uk>.